

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Κατευθυντήριες Γραμμές για Ένταξη των Μεταναστών στη Διά Βίου Μάθηση και Εκπαίδευση Ενηλίκων

Μάλτα, Σουηδία, Σλοβενία, & Κύπρος, 2018

Κατευθυντήριες Γραμμές για Ένταξη των Μεταναστών

στη Διά Βίου Μάθηση και Εκπαίδευση Ενηλίκων, Σεπτέμβριος 2018.

Οι παρούσες κατευθυντήριες γραμμές έχουν αναπτυχθεί από τους ακόλουθους οργανισμούς:

Το **Foundation for Shelter and Support to Migrants (FSM)**: Μη Κυβερνητικός Οργανισμός στη Μάλτα, ο οποίος εστιάζει στην κοινοτική ανάπτυξη, την εκπαίδευση ενηλίκων, την έρευνα και την παροχή υπηρεσιών και ο οποίος εργάζεται με ευάλωτους υπηκόους τρίτων χωρών, συμπεριλαμβανομένων των αιτούντων άσυλο και των προσώπων που έχουν διεθνή προστασία.

Το **Integration För Alla (IFALL)**: Σουηδικός ΜΚΟ που εργάζεται για την προώθηση της ενσωμάτωσης μεταξύ των πολιτισμών και την εξουδετέρωση της βίας μεταξύ διάφορων πολιτισμικών ομάδων στη Σουηδία και σε άλλες χώρες.

Το **Institute for African Studies (IAS)**: Μη Κυβερνητικός Οργανισμός και ομάδα προβληματισμού που εστιάζει στην έρευνα, τη μετανάστευση και ενσωμάτωση, τη διαφορετικότητα, την εμπορία ανθρώπων και την υποστήριξη μέσω εκπαιδευτικής κατάρτισης, σεμιναρίων και συνεδρίων.

Το **Centre for Advancement of Research and Development in Educational Technology LTD (CARDET)**: Ένας από τους κορυφαίους οργανισμούς στην περιοχή της Μεσογείου για την έρευνα και την ανάπτυξη, με παγκόσμια εξειδίκευση στον σχεδιασμό και εφαρμογή έργων, την ανάπτυξη ικανοτήτων και την ηλεκτρονική μάθηση, στους τομείς της εκπαίδευσης και ΕΕΚ, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της ένταξης.

FSM
26, J.F. Marks Street, San Gwann
Malta
+35621375862
info@fsmmalta.org
www.fsmmalta.org

Integration For Alla
Kungsvägen 22, 286 34 Örkelljunga
Sweden
+46 736 12 34 62
info@ifall.se
www.ifall.se

Institute for African Studies
Cankarjeva 1, Ljubljana 1000
Slovenia
+386(0)1 241 02 90
info@african-studies.org
www.african-studies.org

CARDET
29 Lykavitou Av., Engomi,
2401, Nicosia, Cyprus
(+357) 22 002100
info@cardet.org
www.cardet.org

Copyright ©Foundation for Shelter and Support to Migrants, Integration for Alla, the Institute for African, Centre for Advancement of Research and Development in Educational Technology, 2018

Επιτρέπεται η αναπαραγωγή πληροφοριών που περιλαμβάνονται σε αυτή την έκθεση, υπό τον όρο ότι γίνεται κατάλληλη αναφορά στην πηγή.

SUPPORTING MIGRANT INCLUSION IN ADULT EDUCATION (SMILE)

Έργο Erasmus+ - Μάλτα, Κύπρος, Σλοβενία, Σουηδία - 2017-1-MT01-KA204-026966

Το SMILE είναι ένα διετές έργο Erasmus+ που άρχισε τον Οκτώβριο του 2017 και του οποίου επικεφαλής είναι το Foundation for Shelter and Support to Migrants (FSM) στη Μάλτα, σε συνεργασία με το Integration for All (IFALL) στη Σουηδία, το Κέντρο Προώθησης της Έρευνας και της Ανάπτυξης στην Εκπαιδευτική Τεχνολογία (CARDET) στην Κύπρο και το Institute for African Studies (IAS) στη Σλοβενία.

Το έργο SMILE αναπτύσσει πληροφορίες και εκπαιδευτικούς πόρους για την υποστήριξη φορέων χάραξης πολιτικής, εκπαιδευτικών, κοινοτήτων μεταναστών, προσωπικού υποστήριξης της μάθησης και ινστιτούτων εκπαίδευσης ενηλίκων στην προώθηση της ένταξης των μεταναστών στην εκπαίδευση ενηλίκων.

Όλοι οι πόροι του έργου και οι πληροφορίες μπορούν να βρεθούν στην ιστοσελίδα του έργου:

<http://www.project-smile.eu/en/>

Κατευθυντήριες Γραμμές για Ένταξη των Μεταναστών στη Διά Βίου Μάθηση και Εκπαίδευση Ενηλίκων

Η ένταξη των μεταναστών στην εκπαίδευση ενηλίκων είναι κρίσιμης σημασίας για τη μεγιστοποίηση της συμβολής που μπορούν να έχουν οι μετανάστες στην οικονομική ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παρούσα κατάσταση σε όλη την Ε.Ε. είναι ενδεικτική του ότι πρέπει να γίνουν περισσότερα. Το 1/3 των οικονομικά ενεργών αλλοδαπών κατοίκων της Ε.Ε. δε βρίσκονται στην απασχόληση, την εκπαίδευση ή την κατάρτιση, σύμφωνα με τον Δείκτη Πολιτικών Ένταξης των Μεταναστών (MIPEX). Διάφορες δυσκολίες τους εμποδίζουν από το να βρουν κατάλληλη απασχόληση και/ή να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες για να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας: δυσκολίες πρόσβασης σε εκπαιδευτικά προγράμματα, αδύναμα συστήματα για αναγνώριση των προσόντων και της προηγούμενης μάθησης, περιορισμένη πρόσβαση σε υποτροφίες, καθώς και μη αποτελεσματικές υπηρεσίες στοχευμένης στήριξης.

Το έργο SMILE στοχεύει στο να αναπτύξει εκπαιδευτικούς πόρους και ευκαιρίες για υποστήριξη της ένταξης ενήλικων μεταναστών στην εκπαίδευση. Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης του έργου πραγματοποιήθηκε έρευνα στη Μάλτα, τη Σουηδία, τη Σλοβενία και την Κύπρο σχετικά με την ένταξη των μεταναστών στην εκπαίδευση ενηλίκων. Πραγματοποιήθηκε, επίσης, μια διακρατική συνάντηση στη Σουηδία, όπου οι εταίροι του έργου και ενδιαφερόμενα μέρη από όλες τις χώρες ήρθαν σε επαφή και αντάλλαξαν γνώσεις και εμπειρίες.

Το παρόν έγγραφο βασίζεται στα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν κατά την πρώτη φάση, τα οποία είναι τεκμηριωμένα από έρευνες σχετικά με την ένταξη των μεταναστών στην εκπαίδευση σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Το παρόν έγγραφο παρουσιάζει μια σειρά κατευθυντήριων γραμμών οι οποίες θεωρήθηκαν κρίσιμης σημασίας για την ένταξη των μεταναστών στην εκπαίδευση. Απευθύνεται σε φορείς χάραξης πολιτικής και ανάπτυξης προγραμμάτων, διοικητικούς υπαλλήλους, διευθυντές κολλεγίων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και δημιουργούς αναλυτικών προγραμμάτων. Οι κατευθυντήριες γραμμές έχουν ταξινομηθεί σε τέσσερις βασικές κατηγορίες: εκμάθηση της γλώσσας, εκπαίδευση ενηλίκων, εκπαιδευτές και, τέλος, αναγνώριση προηγούμενης μάθησης και δεξιοτήτων. Κάθε κατηγορία παρέχει μια σειρά από πηγές πληροφοριών, οι οποίες διευκολύνουν την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών.

Εκμάθηση της Γλώσσας

Η παροχή μαθημάτων γλώσσας είναι κρίσιμης σημασίας για τη διασφάλιση της ένταξης στην εκπαίδευση αλλά και της ενσωμάτωσης των μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής γενικότερα.

- Οι νεοεισερχόμενοι πρέπει να επενδύσουν στην εκμάθηση της γλώσσας το συντομότερο δυνατόν μετά την άφιξή τους στην κοινωνία υποδοχής, αφού η έγκαιρη ενσωμάτωση διευκολύνει τη μελλοντική συμμετοχή σε διάφορες ευκαιρίες απασχόλησης και εκπαίδευσης και σε ευκαιρίες για ενεργό συμμετοχή στην κοινωνία υποδοχής.
- Τα υποχρεωτικά μαθήματα γλώσσας μπορούν να αποτελέσουν μια αποτελεσματική στρατηγική για ένταξη, αλλά είναι σημαντικό να διασφαλιστεί το κατάλληλο κίνητρο και η υποστήριξη των μεταναστών, είτε εστιάζουν στην εκπαίδευση και την απασχόληση είτε επικεντρώνονται μόνο στην εκμάθηση της γλώσσας.
- Η διδασκαλία της γλώσσας πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα διάφορα επίπεδα γραμματισμού των μαθητών, καθώς και το γλωσσικό τους υπόβαθρο και τον βαθμό εξοικείωσής τους με τη γλώσσα της κοινωνίας υποδοχής. Οι ώρες διδασκαλίας πρέπει να συνδέονται με τις ανάγκες· άτομα με φτωχές γλωσσικές δεξιότητες θα πρέπει να επωφελούνται περισσότερων ωρών διδασκαλίας.
- Οι μη τυπικές μέθοδοι μάθησης πρέπει να αναγνωριστούν, να χρηματοδοτηθούν και να αξιοποιηθούν, καθώς μπορούν να είναι πολύ αποτελεσματικές στην επίτευξη της συμμετοχής και κινητοποίησης των ενήλικων μεταναστών, ειδικά εκείνων με φτωχές δεξιότητες γραμματισμού και εκείνων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο αποκλεισμού από τα καθιερωμένα συστήματα επίσημης εκπαίδευσης.
- Πρέπει να δοθούν ευκαιρίες στους μετανάστες να μάθουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής μέσω 'μάθησης με βάση την εργασία'· η συγκεκριμένη μέθοδος έχει αποδειχθεί πολύ αποτελεσματική στην προαγωγή της εκμάθησης της γλώσσας, ενισχύοντας παράλληλα την απασχολησιμότητα.

Πόροι

- Σουηδία: ένα εθνικό σύστημα υποχρεωτικής χορηγούμενης μάθησης, που ενσωματώνει ταχεία μάθηση.

Education in Swedish for Immigrants - SFI. (n.d.). Ανακτήθηκε από: <https://www.kungsbacka.se/English/Care-support-and-help/New-in-Sweden/Education-in-Swedish-for-Immigrants---SFI/>

- Διδασκαλία της γλώσσας με βάση την εργασία:

McHugh, M., & Challinor, A. E. (2011). *Improving immigrants' employment prospects through work-focused language instruction*. Ανακτήθηκε από: <https://www.migrationpolicy.org/pubs/workfocusedlanguageinstruction.pdf>

- Μη τυπική διδασκαλία της γλώσσας:

Morrice, L. (2016). Why non-formal language learning can be more effective for migrants. Ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/epale/en/blog/wider-benefits-language-learning-migrants>

- Τα Καφέ Γλωσσών. Η περίπτωση της Βιβλιοθήκης της Στοκχόλμης:

Hjerpe, A. (n.d.). Voluntary language learning. Ανακτήθηκε από: <http://slq.nu/?article=volume-47-no-1-2014-3>

- Τα Καφέ Γλωσσών. Νορβηγική μελέτη περίπτωσης:

Audunson, R., & Johnston, J. (2017). Supporting immigrants' political integration through discussion and debate in public libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 0(0), 1–15. <https://doi.org/doi.org/10.1177/0961000617709056>

Εκπαίδευση Ενηλίκων

Η διασφάλιση της ένταξης ενήλικων μεταναστών στην επαγγελματική κατάρτιση και την περαιτέρω εκπαίδευση είναι βασική για την ικανοποίηση των μεταβαλλόμενων αναγκών της αγοράς εργασίας στις χώρες υποδοχής και για τη διευκόλυνση της ενσωμάτωσης των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής.

- Η προσβασιμότητα των διαθέσιμων μαθημάτων πρέπει να βελτιωθεί, λαμβάνοντας υπόψη τους οικονομικούς και χρονικούς περιορισμούς αλλά και τους περιορισμούς κινητικότητας που μπορεί να συναντήσουν συγκεκριμένες ομάδες.
- Τα μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης πρέπει να προσαρμόζονται στις διαφορετικές δεξιότητες των μαθητών· για παράδειγμα, μαθήματα προσαρμοσμένα σε αναλφάβητα άτομα, που μπορεί ωστόσο να έχουν τεχνικές δεξιότητες.
- Η βελτίωση των δραστηριοτήτων προσέγγισης των μεταναστών είναι απαραίτητη, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι μετανάστες είναι ενήμεροι για τις διαθέσιμες σε αυτούς ευκαιρίες εκπαίδευσης που θα τους βοηθήσουν να αυξήσουν τις πιθανότητες απασχόλησής τους. Η απασχόληση των μεταναστών σε εκπαιδευτικά κέντρα ως εργαζομένων στήριξης της κοινότητας, καθώς και στοχευμένες προσπάθειες προσέγγισης και ενημέρωσης, μπορεί να ενισχύσουν σημαντικά τον αντίκτυπο της προσέγγισης. Οι μονοαπευθυντικές θυρίδες (one-stop shops) είναι επίσης πολύ αποτελεσματικές για την κάλυψη των αναγκών πληροφόρησης των μεταναστών σχετικά με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας της χώρας υποδοχής και τις ευκαιρίες που υπάρχουν για να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους αναλόγως.
- Προσφορά εξατομικευμένης συμβουλευτικής σε κάθε ενήλικα μαθητή/τρια και διασφάλιση της συνεχούς αξιολόγησης της μάθησής του/της και της προόδου της κοινωνικής του/της ενσωμάτωσης.
- Ανάπτυξη αναλυτικών προγραμμάτων, παιδαγωγικών μεθόδων και μεθόδων αξιολόγησης, με τη συμμετοχή των ενήλικων μαθητών, καθώς και οικοδόμηση κοινοτήτων εμπιστοσύνης.
- Διασφάλιση ότι τα εκπαιδευτικά ιδρύματα συνεργάζονται με την τοπική κοινότητα και με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ώστε να διευκολυνθεί η ένταξη των μαθητών σε τοπικά κοινωνικά δίκτυα.
- Προώθηση των μη τυπικών μεθόδων διδασκαλίας και της βιωματικής μάθησης, οι οποίες είναι πιο αποτελεσματικές στην προαγωγή της εκμάθησης της γλώσσας και της απασχόλησης.
- Η βελτίωση της διαθεσιμότητας και προσβασιμότητας σε υπηρεσίες ψυχολογικής υποστήριξης εντός των εκπαιδευτικών κέντρων είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση του ότι οι ευάλωτοι μετανάστες και τα άτομα σε κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού θα πετύχουν στην εκπαίδευσή τους.

- Μονάδες κοινωνικής ενσωμάτωσης εντός των εκπαιδευτικών κέντρων οι οποίες περιλαμβάνουν μετανάστες με διαφορετικό υπόβαθρο στο προσωπικό τους, μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην παροχή πολιτισμικά ευαίσθητης στήριξης και στην κινητοποίηση των μαθητών, ώστε να αντιμετωπίσουν τα εμπόδια στη μάθησή τους και να πετύχουν τους προσωπικούς τους στόχους.

Πόροι

- Μάθηση με βάση την εργασία στην Ευρώπη:

European Commission. (2013). *Work-Based Learning in Europe: Practices and Policy Pointers*. Ανακτήθηκε από:

http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/alliance/work-based-learning-in-europe_en.pdf

- Η δια βίου καθοδήγηση στην Ευρώπη:

Borbély-Pecze, T. B., & Hutchinson, J. (2014). *Work-based Learning and Lifelong Guidance Policies: ELGPN Concept Note No. 5*. Retrieved from <http://www.elgpn.eu/publications/browse-by-language/english/elgpn-concept-note-no.-5-work-based-learning-and-lifelong-guidance-policies/>

- Διαπολιτισμικές εκπαιδευτικές πολιτικές στην Ευρώπη:

Sikorskaya, I. (2017). *Intercultural education policies across Europe as responses to cultural diversity (2006-2016)* (CSE Working Papers No. 17/04). Italy, Salerno.

Ανακτήθηκε από: http://elea.unisa.it/bitstream/handle/10556/2552/2017_cse_wp_4_irina_syorskaya_intercultural_education_policies_across_europe_as_responses_to_cultural_diversity.pdf?sequence=1&isAllowed=y%0A%0A

- Ενδυνάμωση των τοπικών εκπαιδευτικών συστημάτων για νεοαφιχθέντες ενήλικες και παιδιά:

Salant, B., & Benton, M. (2017). *Strengthening local education systems for newly arrived adults and children: Empowering cities through better use of EU instruments*.

Belgium, Brussels. Retrieved from

https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/MPIEurope_Urban_Agenda_Education-FINAL.pdf

- Πολιτικές για αύξηση της συμμετοχής των ενηλίκων σε δραστηριότητες που έχουν στόχο την αύξηση των βασικών τους δεξιοτήτων:

European Commission. (2015). *Policies to increase participation of adults in activities aimed at raising basic skills: Synthesis of country reports*. Ανακτήθηκε από:

http://ec.europa.eu/assets/eac/education/experts-groups/2014-2015/adult/adult-participation_en.pdf

Εκπαιδευτές

Οι εκπαιδευτές βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της προώθησης της ένταξης των μεταναστών στην εκπαίδευση, επομένως πρέπει να ενθαρρυνθεί η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη και στήριξή τους.

- Θα πρέπει να δοθεί στους εκπαιδευτές η ευκαιρία να μάθουν περισσότερα για τις διαπολιτισμικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση, ώστε να μπορούν να έρθουν σε επαφή με το πολιτισμικό, κοινωνικό και θρησκευτικό υπόβαθρο των μαθητών τους και να αποκτήσουν πρακτικές δεξιότητες σχετικά με την εργασία σε πολυπολιτισμικά και πολυγλωσσικά περιβάλλοντα.
- Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να επιμορφωθούν σε μη τυπικές μεθόδους διδασκαλίας και να είναι σε θέση να τις ενσωματώσουν στο περιβάλλον διδασκαλίας τους.
- Η συνεχής και διαπιστευμένη επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών πρέπει να περιλαμβάνει:
 - Τη στήριξή τους στη δημιουργία μιας κοινότητας εντός της τάξης, που θα περιλαμβάνει την οικοδόμηση εμπιστοσύνης και την αίσθηση του ανήκειν.
 - Πληροφορίες για τη μετανάστευση και το μεταναστευτικό υπόβαθρο και για τις επιπτώσεις τους στην εκπαίδευση των μεταναστών.
 - Βελτίωση της ενσυναίσθησης, της επικοινωνίας και των κοινωνικών τους δεξιοτήτων.
 - Διευκόλυνση της στήριξης των μαθητών μέσω της παραπομπής σε άλλες υπηρεσίες.
 - Το θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της επίλυσης των συγκρούσεων.
 - Υλικό για ευαισθητοποίηση σε σχέση με την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη των μαθητών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης.
 - Πληροφορίες για κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους και προσεγγίσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων.
 - Παροχή εποπτείας και συμβουλευτικής για τους εκπαιδευτικούς.

Πόροι

- Κύκλος μαθημάτων για τη μη τυπική εκπαίδευση και τις καινοτόμες μεθόδους

διδασκαλίας:

<https://www.erasustrainingcourses.com/non-formal-education-teaching-methods.html>

- Πύλη της Ε.Ε. για την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτών και εκπαιδευτικών της ΕΕΚ:

http://www.cedefop.europa.eu/en/events-and-projects/projects/trainers_professional-development

- Κατευθυντήριες γραμμές για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση:

UNESCO. (n.d.). *UNESCO Guidelines on Intercultural Education*. France, Italy.

Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001478/147878e.pdf>

- Ανάπτυξη των ψηφιακών, κοινωνικών και πολιτικών δεξιοτήτων των εκπαιδευτών ενηλίκων που δουλεύουν με μετανάστες και πρόσφυγες:

<http://disoci.eu/tp-for-educators>

Αναγνώριση Προηγούμενης Μάθησης και Δεξιοτήτων

Οι ενήλικες μετανάστες συχνά διαθέτουν δεξιότητες και προσόντα τα οποία έχουν αποκτήσει πριν από την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής. Η αναγνώρισή τους είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση του ότι οι δεξιότητες και τα ταλέντα των μεταναστών δε θα παραμείνουν αναξιοποίητα εις βάρος της προσωπικής τους ανάπτυξης και της κοινωνίας και οικονομίας της χώρας υποδοχής.

- Τα Εθνικά Ιδρύματα θα πρέπει να είναι σε θέση να πιστοποιούν την προηγούμενη μάθηση, κάνοντας τις απαραίτητες εξετάσεις, ενώ η κυβέρνηση θα πρέπει να αναγνωρίσει τη σημασία αυτής της πιστοποίησης.
- Οι πολιτικές θα πρέπει να αντιμετωπίσουν το θέμα της αναγνώρισης των δεξιοτήτων με ένα πιο ολιστικό τρόπο, λαμβάνοντας υπόψη ότι και τα αναλφάβητα άτομα διαθέτουν δεξιότητες και ότι θα πρέπει να μπορούν να λάβουν την αντίστοιχη πιστοποίηση.
- Πρέπει να παρέχεται επαγγελματικός προσανατολισμός στους μετανάστες, προκειμένου να προσδιοριστούν τα ατομικά ενδιαφέροντα και οι δεξιότητες τους όσο το δυνατόν πιο έγκαιρα και να αυξηθούν οι μελλοντικές τους προοπτικές απασχόλησης.
- Ανάπτυξη της ιδέας της 'κάρτας δεξιοτήτων', συμπεριλαμβανομένων εργαλείων πιστοποίησης προηγούμενης μάθησης, για την ανάπτυξη και πιστοποίηση των δεξιοτήτων των εργαζομένων που ενδιαφέρονται για απασχόληση σε συγκεκριμένες βιομηχανίες.

Πόροι

- Council Recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning, OJ C 398/1, 22.12.2012. Ανακτήθηκε από: http://www.cedefop.europa.eu/files/Council_Recommendation_on_the_validation_20_December_2012.pdf
- Cedefop. (2015). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg. <https://doi.org/10.2801/008370>

- Πύλη του ΟΟΣΑ για την πιστοποίηση της μη τυπικής και άτυπης μάθησης:

<http://www.oecd.org/education/skills-beyond-school/recognitionofnon-formalandinformallearning-home.htm>

- Φινλανδία: ένα μακροχρόνιο σύστημα πιστοποίησης με βάση τις ικανότητες, με ισχυρούς δεσμούς με την αγορά εργασίας.

Karttunen, A. (2016). *Country report: Finland: 2016 update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning*. Ανακτήθηκε από: http://www.cedefop.europa.eu/files/2016_validate_fi.pdf

- Πορτογαλία: Κέντρα Απόκτησης Προσόντων και ΕΕΚ, και Εθνικά Πρότυπα Ικανοτήτων.

Guimarães, P. (2016). *Country report: Portugal: 2016 update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning*. Ανακτήθηκε από: http://www.cedefop.europa.eu/files/2016_validate_pt.pdf

- Νορβηγία: ένα ολοκληρωμένο εθνικό σύστημα για πιστοποίηση της προηγούμενης μάθησης

European Commission. (2018). EURYDICE: Norway: Validation of Non-formal and Informal Learning. Ανακτήθηκε από: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-51_en

- Ιταλία: Μια αποφασιστική στροφή προς ένα πιο συνεκτικό και ολοκληρωμένο στάδιο στην εφαρμογή μιας εθνικής στρατηγικής για πιστοποίηση.

Perulli, E. (2016). *Country report: Italy: 2016 update to the European inventory on validation of non-formal and informal learning*. Ανακτήθηκε από: http://www.cedefop.europa.eu/files/2016_validate_it.pdf

- Πολωνία: Εξωτερικές εξετάσεις για πιστοποίηση μάθησης που έχει αποκτηθεί εκτός του επίσημου εκπαιδευτικού συστήματος.

European Commission. (2018). EURYDICE: Poland: Validation of Non-formal and Informal Learning. Ανακτήθηκε από: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/validation-non-formal-and-informal-learning-53_en

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

www.project-smile.eu

